
ПРОГЛАС

Издание на Филологическия факултет
при Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“

кн. 2, 2011 (год. XX), ISSN 0861–7902

ХРАМЪТ, КОЙТО НОСИМ В СЕБЕ СИ

Антония Велкова-Гайдаржиева, Елена Попова. *Храмът „Успение Богородично“ Велико Търново.* В. Търново: Университетско издателство „Св. св. Кирил и Методий“, 2010. 328 с.

Поредицата „Търновски църкви и манастири“, която излиза под общата редакция на акад. Иван Радев, се обогати с още едно изследване, посветено на храма „Успение Богородично“ – църквата с дълга история на съществуване, със забележителни поклонници и дарители, но останала като че ли в сянката на „Св. Четиридесет мъченици“. Дори по странно стечение на обстоятелствата днес паркингът за възстановената лавра е на поляната пред „Успение Богородично“, но туристите не влизат в нея, макар тя да е постоянно пред очите им дори когато застанат пред гроба на цар Калоян. Именно поради това авторите на книгата са осъзнали, че проучването на този храм не изисква единствено вярност към фактите, а преди всичко посветеност, изразена още във въведението, озаглавено „Уводни думи или носим ли храма в себе си“.

Интересно е решена реконструкцията на паметта за този храм, съществуващ още през Средновековието. Използван е по-широк контекст, свързан с историята на град Велико Търново, за да се проследи какво влияние е оказала църквата „Успение Богородично“ върху гражданите ѝ, каква е тяхната ангажираност към нея, за да получи изследването необходимия мащаб. Сравнителният подход се налага и от обстоятелството, че личностите и творците, които са проявили духовното си пристрастие към този храм, имат и други съществени прояви, свързани с националната ни култура. Макар да са отделили житиеписни бележки за забележителни личности, авторите последователно са прокарвали идеята, че църквата не дели хората на велики и обикновени. Ето

защо и най-малкият жест дава правото на почит към човека. В дарителския списък има имена на граждани, които са дали значителни и малки суми, но всички са част от озарението, с което църквата е просветлявала живота им.

Историческата част на изследването е дело на Антония Велкова – Гайдаржиева, а изкуствоведската е осъществена от Елена Попова. В структурата на книгата те са отделени, но са в единна методология, тъй като се основават на принципа на съотнасянето към различни явления и събития или към други творби на църковната дърворезба и иконопис. Това се налага първо от обстоятелството, че храмът може да се означава чрез всички нива и проявления на религиозния живот – свързан е със светец, тъй като в него са поставени временно мощите на св. Филотея Темнишка; като девическа обител има отношение към дворцовия живот – в килиите му прекарва последните години от живота си царица Теодора, първата жена на цар Иван-Александър; през Възраждането става част от живота на един еснаф – табашкия; претърпява драмите на времето, за да изпита вярата на гражданите – разрушението при земетресението от 1913 г.; притежава чудотворна икона и целебен извор; в двора на църквата намира вечен покой търновският митрополит Филип; църковните настоятелства са пример за отдаденост на храма и т. н. Това обяснява защо авторите търсят националния мащаб, когато пишат за историята на този храм.

Една от особеностите в писането на Антония Велкова-Гайдаржиева, освен прецизността и контекстуалността, е миротворчеството. Чрез словото си тя остава в дълбочината на смиренното и дори там, където открива страсти и суети, допуснати грехове и вражди, както е случаят със заслужилия църковен настоятел Христо Енев, тя търси възможни решения, за да съхрани доброто в паметта за личността. Покрай разказа за събитията и дейците тя въвежда и някои религиозни текстове и тълкувания, чрез които словото, вдъхновено от Бога, просветлява душата, за да се познае истината. От своя страна, като следствие на висок професионализъм, Елена Попова успява да постигне прекрасен синтез в изследователската си мисъл, така че да може да сравнява явленията, да открива живота на мотивите, да съзерцава детайлите, чрез които се проявяват майсторите. Любимите им страници от нейния текст (с. 286–288) са посветени на анализа на иконата на св. Георги – с малко думи е отворен цял свят от индивидуалности и взаимопрониквания. Описател-

ността при представяне на иконите е постигната с такива свежи сетива, че наблюдение и проблематизиране добиват общо стилово звучене, стават част от неподправената игра на мисълта.

Без да подценяват спорните моменти, проявявайки научна добросъвестност при ползването на значителен брой текстове, посветени на църквата, и то в такава степен, че тази книга може да бъде и библиографски справочник, авторите са сътворили слово-внушение и всеки, който го прочете и тръгне към църквата „Св. Четиридесет мъченици”, ще има очи и душа и за „Успение Богородично”, за да означаи святостта на мястото, където народ и вяра са се срещнали.

Радослав Радев